

ציות לאיות

כללי הכתיב חסר הניקוד

1. תרגיל – חולם ושורוק

- (1) לדעתי זוהי שאלה של יוקרה בלבד.
- (2) תפסת מרובה – לא תפסת.
- (3) אתה רוצה לפוגשו?
- (4) יכולתם לספק לו ארוז די צורכו.
- (5) במופלא ממך אל תדרוש.
- (6) כלום יש סעודה בלא טורח?
- (7) כמדומני הספר מתורגם מפורטוגלית.
- (8) שבו נא, השולחן ערוך. אכלו גם מן העוגות.
- (9) החולצה הזאת מלוכלכת מאוד.
- (10) התוכנית הזאת לא תצא אל הפועל.
- (11) שלושה דברים בגולם ושלושה בחכם.
- (12) אנחנו מאחלים לך בריאות, אושר ועושר.
- (13) אדרוש לכלול את החומר בטופסי ההתחייבות.
- (14) הברירה היא אפוא לקבל את רוע הגזרה.
- (15) הספר הושאל והבטיחו להחזירו בחנוכה.
- (16) הוא יצא מביתו הבורק ויחזור מאוחר בלילה.
- (17) תפקיד החינוך הוא ללמד את התלמידים כיצד לחשוב.

2. וי"ו המציינת עיצור

- (1) יהא ביתך בית ועד לחכמים.
- (2) יש שהספק עדיף מן הוודאי. ודאי!
- (3) איך יאריך אדם חייו? / אל יבזבז אותם לשווא.
- (4) עניו לועג לגאוה / ומתגאה בענוה.
- (5) טוב אחד בהוה / מתריסר מקווה.
- (6) הוקמה ועדת חקירה בעניין. הועדה תפרסם את מסקנותיה בקרוב.
- (7) ורד הוא סוג של צמח ממשפחת הורדיים. רבים קוראים לוורד

שושנה, כנראה בטעות.

(8) הכוונה שלו הייתה טובה. הוא התכוון לעזור אבל בסופו של דבר הוא הפריע.

הכתבה

- האיש חיפש את תחנת האוטובוס. הוא רצה לנסוע לטחנת הקמח.
- פתאום לא ראיתי אותו במים. חשבתי שהוא טבע.
- השומרים תובעים מן האנשים להציג את התו הירוק בכניסה לקניון.
- המשטרה תבעה את הנהג על נסיעה במהירות מופרזת.
- האוכל במסעדה הזאת לא מתובל מספיק. אפילו הטעם של הטחינה תפל.
- חנה התפללה לאלוהים בתחינה שיאפשר לה ללדת בן.
- התור לבדיקות בקופת החולים השתרך עד קצה הרחוב.
- חלקו את העמוד במחברת לשני טורים.
- נוגה אוהבת מאוד לטפס על קירות.
- אם לא תברח אתפוס אותך.
- גברים דתיים מתעטפים בטלית בשעה שהם מתפללים.

התלמידים יבדקו במילון או באתר האקדמיה ללשון אם האיות שלהם נכון. אם צריך, יתקנו את הטעון תיקון.

1. יום אחד פרצה אש בחצר שלנו. מיהרתי לטלפון והתקשרתי למכבי האש. סיפרתי להם מה קרה ונתתי את הכתובת שלי. הם באו מהר מאוד וכיבו את השרפה.
2. קיבלתי את האופניים האלה מדוד שלי ליום ההולדת.
3. אני אוהבת לטייל, לצפות בטלוויזיה, לצייר ולקרוא ספרים.
4. אימא, כמה סיבובים בדקה לגלגל של אופניים יכול להסתובב?
5. אפשר לשחק במשחק הזה בדיבור, אבל חשוב לשחק בו גם בכתובה על נייר.
6. השיעור היה מעניין מאוד.
7. זריעת השדה הייתה בימים קדומים עבודה קשה מאוד, וכשהאיכרים זרעו הם כאלו בכו. לכן כתוב: הזורעים בדמעה ברינה יקצורו.
8. עגבנייה, עגבנייה, אתמול רק באנו באונייה, וכבר נשקפת מִתְמִיצָה, ומסלט ומְקִצִיצָה – גילה, רינה, חדווה, דיצה ומסלט ומקציצה...
9. על הקירות תלויות תמונות שציירו צירים חשובים. ליד חדר האורחים יש פינת אוכל. יש בה שולחן אוכל גדול ומסביבו הרבה כיסאות ומזנון.
10. ראיתי איך רדפת אחרי הילד שהכה את החבר שלך.

- 11 . אתמול במסיבה רקדת יפה מאוד.
- 12 . אבי ואימי כעסו עליי, כי לא כיביתי את האור בחדר שלי.
- 13 . מה הסיבה למסיבה? ולמה אותי לא הזמינו?
- 14 . גדול שימושה של תורה יותר מלימודה.
- 15 . קראתי בעיתון את דברי הביקורת על חמישה או שישה מנגני הכינור הראשיים.

הכתבה

חזרה על א גוף ראשון עתיד ועל כללי הכתיב חסר הניקוד. המורה תכתיב ברצף אחד, בלי הדגשות ובלי פיסוק. הילדים יכתבו הכול ברצף אחד ואחר כך יפסקו ויקראו בקול:

החופש הגדול הגיע, וניר שאל את עצמו: "מה אעשה בשבוע הראשון של החופשה?"
הוא החליט להכין תוכנית. הוא התקשר לכמה חברים ושאל: "אתם רוצים ללכת לים מחר?"
הם הסכימו וניר רשם: ביום הראשון אלך עם חברים לים.
הוא התקשר לסבא וסבתא בקיבוץ ושאל: "אני יכול לבוא אליכם מחר?" "ודאי!" אמרה סבתא והציעה לו להישאר בקיבוץ יותר מיום אחד. ניר החליט להישאר יומיים.
כשחזר הזכיר לאחיו שהבטיח לו כבר מזמן ללכת לסרט. "נועם, מחר אקח אותך לקולנוע", הוא אמר לו ורשם ביום הרביעי ללכת עם נועם לסרט.
ביום החמישי הוא שאל את הגנן: "אני יכול לעזור לך היום בעבודה?" "ברור!" ענה הגנן, "אשמח מאוד", וניר הציע: "אני אעזור את הערוגות ואשקה את הצמחים."
ביום השישי אשאר בבית, אשחק במשחקי מחשב ואנוח, וביום השביעי אלך לבריכה או אשחק בכדורגל בשכונה.
בסוף השבוע הראשון בדק ניר אם הצליח לממש את כל מה שתכנן, כדי להחליט אם להכין תוכנית גם לשבוע השני.

- המורה תזמין שני תלמידים. היא תבקש מהאחד שיחשוב על סיבה לריב עם האחר, יכעס עליו, יצעק...
תבקש מהתלמיד השני, בלי ידיעת הראשון, שישב לו בשקט, יבקש סליחה, יתנצל, ירגיע.
לחזור על הדבר עם כמה זוגות תלמידים, בכל פעם הריב יהיה מסיבה אחרת.
- לשאול את הכיתה מה קרה בעצם? מה הם שמעו?
  - מדוע הכועס לא היה יכול להמשיך בריב? משום שהצד השני לא רב, ולא היה לו עם מי לריב. כדי ששניים יריבו שניהם צריכים להיות שותפים לריב.

8. דיבור נעים לאוזן

9. סבלנות ודברים רכים מרגיעים גם אנשים קשים ותוקפנים.

המצנפת

4. אולי כי לא ידע מה להגיד ; אולי כי היה לחוץ משום שלא רצה לשקר

5. אולי הוא קרא במכתב בשורה רעה ולא רצה לבשר אותה לבדואי ולצער אותו.

אולי הוא היה כתוב בעברית, והחאגי' לא ידע לקרוא עברית אלא ערבית בלבד.

אולי המכתב היה מלוכלך או מקומט עד כדי כך שלא היה אפשר להבין את מה שכתוב בו.

פרק 2 על פיסוק ועל פסקה

על פי המלצות האקדמיה ללשון העברית "ראוי שלא להרבות בפסיקים יתר על המידה" בעיקר ביחידות קצרות וכאשר המשפט מובן בלעדיהם.

(א) (16) הם טיילו ביער, הדליקו מדורה, הכינו תפוחי אדמה וקפה, וסיפרו בדיחות (הפסיק האחרון אינו חובה כי מה שבא אחריו קצר מאוד.

(17) הזמרת עלתה על הבימה, קדה קידה לקהל, והתחילה לשיר. בסוף ההופעה הקהל מחא לה כפיים בהתלהבות, קם ועמד לכבודה, ולא אפשר לה לרדת מן הבימה עד שהיא הסכימה לשיר הדרן.

(18) המורה כעס מאוד על התלמידים, יצא מן הכיתה, וטרק את הדלת.

(ב) (6) כאן רפואיות – חלק מן השם.

(7) כאן רפואיות הן סוג של בדיקות ולא חלק מן השם.

(ג) (1) המכוניות נוסעות על הכביש, הרכבות נוסעות על פסי רכבת, האוניות שטות בים, והמטוסים טסים בשמיים.

(2) אוי, איזה ילד מסכן! אבא שלו הולך כל כך מהר, והילד רץ אחריו ולא משיג אותו.

(3) הייתי עייפה מאוד ועליתי הביתה במעלית. בדרך כלל אני עולה במדרגות.

(4) בחופשת הקיץ בילינו על שפת הכינרת, אכלנו גלידה ואבטיחים, וגם שטנו בסירה לקיבוץ עין גב.

(5) הגשמים ייפסקו, הרוחות ייחלשו בהדרגה, והטמפרטורות יהיו גבוהות.

פסקה היא קבוצת משפטים רצופים קשורים זה בזה, שמביעים רעיון שלם אחד, ולכן כל פסקה עוסקת בעניין אחד. מטרת החלוקה לפסקאות היא להודיע לקורא שהסתיים הדיון בעניין אחד ומתחיל דיון בעניין אחר.

עיקרון: להקפיד על פסקאות. פסקה יכולה להיות קצרה, אפילו קצרה מאוד, או ארוכה. אבל צריך להיות בה רעיון אחד, תיאור קצר, דו"ח קצר של אירוע אחד. תיאור פעולה. פסקה חדשה ימודיעה לקורא שהוא עומד לצעוד קדימה בהתפתחות הנושא. בדיאלוג, בכל פעם שהדובר מתחלף זו פסקה חדשה. חלוקה לפסקאות היא עניין של היגיון ונוחיות בקריאה. (סטרנק, עמ' 15)

על פי מיכאל קשתן

בדרך כלל כתיבה על נושא [subject] דורשת חלוקה לעניינים [topics].

פסקה היא קבוצת משפטים רצופים קשורים זה בזה, שיש להם משמעות עניינית מלאה. הם מסבירים ומבהירים משפט יסוד אחד, [קשתן] ולכן כל פסקה עוסקת בעניין אחד. החלוקה לפסקאות מטרתה להגיד לקורא שהסתיים הדיון בעניין אחד ועכשיו עוברים לדיון בעניין אחר. בתחביר משפט הוא אוסף של מילים שיש להן יחד מובן. אבל זה לא די. משה הלך הוא משפט מבחינה תחבירית, יש לו מובן, אבל חסר בו מידע רב. [מיהו משה הזה? צעיר או מבוגר? לאן הוא הלך? למה הוא הלך? האם הוא יחזור?] לצרכים שלנו אפשר להגיד שלמשפט הזה יש מובן אך אין לו משמעות. למשפט הזה יכולות להיות משמעויות אחדות. למשל:

- הייתה מסיבה. משה השובב, הג'נג'י המשופם, חבר גרעין נח"ל אי שם בנגב הוא בדרך כלל המסמר של כל מסיבה. ברוחו העליזה והטובה הוא מדליק תמיד את כל הנוכחים... אך באותה מסיבה היה מצב רוחו של משה עכור והוא התבודד והתרחק מן השמחה. לפתח הבחין מישהו שהבחור נעלם וקרא: "משה הלך!" כל האווירה נעכרה והחברה המאוכזבים החלו להתפזר.
- הייתה מסיבה. משה הוא טיפוס לא סימפטי, בדרך כלל מעכיר את האווירה, ולכן החבר'ה מתרחקים ממנו. אותו ערב הייתה התנהגותו של משה מעצבנת במיוחד והחבר'ה רצו להיפטר ממנו. לפתע הבחין מישהו שמשה נעלם וקרא בשמחה: "משה הלך! סוף סוף! עכשיו נוכל ליהנות..."

בשני הקטעים יש למשפט 'משה הלך' אותו מובן, אך המשמעות הפוכה.

מובן - הפירוש המילולי, הלשוני, בלי זיקה לדברים אחרים.

משמעות - התוכן המתקדם מקשריו של דבר עם דברים אחרים, הדבר והקשרו.

(כל תורת החיבור [הכתיבה] היא מתן משמעות לדברים.

האם אפשר להרחיב משפט אחד שתהיה לו משמעות מלאה?

טכנית הדבר אפשרי:

- מצב רוחו של משה השובב, הג'נג'י המשופם, חבר גרעין נח"ל אי שם בנגב שהוא בדרך כלל המסמר של כל מסיבה, כי ברוחו העליזה והטובה הוא מדליק תמיד את כל הנוכחים... היה עכור והוא התבודד והתרחק מן השמחה, עד שלפתע הבחין מישהו

שהבחור נעלם וקרא: "משה הלך! מה נעשה עכשיו?" וכל האווירה נעכרה והחברה המאוכזבים החלו להתפזר.

מה ההבדל בין המשפט הזה לבין פסקה?

המשפט הזה ארוך ומסורבל. קשה לקלוט אותו. יש בו הרבה מילות קישור ומילות שעבוד ועד שמגיעים לסופו ניתק הקשר עם תחילתו.

הפסקה יוצרת הרגשה של זרימה, דינמיות, והיא מתארת תמונה מלאה. היא בנויה ממשפטים שלכל אחד מובן לעצמו, והקשר ביניהם אינו במילות קישור ושעבוד אלא ברצף של הדברים, בהתפתחות שלהם.

אם כן, הפסקה נותנת משמעות עניינית שלמה למשפט אחד על ידי הרחבתו במשפטים נוספים. המשפט האחד הזה הוא **משפט היסוד**. [גם פלש] שאר המשפטים הם משפטי פיתוח. כל פסקה היא שלב בהתפתחות החיבור.

אם אין בפסקה משפט יסוד אין לה משמעות. לדוגמה:

כל כך הרבה צבעים יש להם לפרחי. כל כך הרבה גוונים. עולמות אין סוף של הבעה. מן הלבן הצחור והטהור דרך האדום הלוהט והבוהר ועד השחור הקודר והמאיים. ים של צבעים! אתה נסחף בים הזה וטובע טובע, טובע.

ואילו ריחות להם, לפרחים! ריח הטבע במלוא מקוריותו. בבואך אל שדה פרחים - אתה טובל בים של בושם, ממש צולל באמבט של בשמים. דומה שריחות שיר השירים ממלאים את לבך. אתה צולל, צולל, צולל. נסחף וצולל, וטובע.

כל משפט ברור, אבל מה המשמעות של כל הקטע? מה הוא בא להגיד? מהו הרעיון המרכזי? אין. לכן זו אינה פסקה.

אבל:

ים משכר של צבע וריח הם הפרחים, ים משכר עד כדי סכנת שכחה עצמית. כל כך הרבה צבעים יש להם לפרחים. כל כך הרבה גוונים. עולמות אין סוף של הבעה. מן הלבן הצחור והטהור דרך האדום הלוהט והבוהר ועד השחור הקודר והמאיים. ים של צבעים! אתה נסחף בים הזה וטובע, טובע, טובע.

ואילו ריחות להם, לפרחים! ריח הטבע במלוא מקוריותו. בבואך אל שדה פרחים אתה טובל בים של בושם, ממש צולל באמבט של בשמים. דומה שריחות שיר השירים ממלאים את לבך. אתה צולל, צולל, צולל. נסחף וצולל, וטובע.

כאן יש משפט יסוד, יש רעיון מרכזי, ולכן זאת פסקה.

כאמור, משפט אסור לו שיהיה ארוך מדי, אך אורכה של הפסקה אינו קבוע. היא יכולה להיות בת משפט אחד - אך לא מקובל לכתוב פסקה של משפט אחד - וגם בת משפטים רבים, אך הגבול הרצוי הוא בין ארבעה לעשרה.

ואולם גושים של מילים מודפסות מקשות על הקורא ועלולות לגרום לו שלא לקרוא את הכתוב כלל. לכן, כאשר יש בפסקה יותר מחמישה משפטים כדאי לחלקה לסעיפים, גם אם אין בכך צורך מבחינת תוכן הדברים. אבל גם יותר מדיי סעיפים או פסקאות קצרים מפריעים לעין.

סעיף הוא קבוצה של שלושה עד חמישה משפטים שהם חלק מפסקה.

מתי פסקה נחשבת טובה? בשני תנאים מנוגדים לכאורה: היא צריכה להיות 'עצמאית',

בעלת משמעות, היא צריכה להיות 'חלק' של חיבור שלם. לכן בתחילתה היא צריכה

להתקשר לפסקה הקודמת ובסופה - לרמז על הפסקה הבאה.

בכתיבת פסקה חשוב מאוד 1. להביא די פרטים; 2. לארגן אותם בסדר טבעי (הגיוני); 3.

להיצמד לנושא

מדוע צריך 'לתרגם' את המחשבות לשפה אחרת? מדוע אי אפשר לכתוב כמו שמדברים, פשוט,

בטבעיות? משום שלעולם אין מבטאים בדיבור את כל מה שרוצים לומר, את כל מה שחושבים,

מרגישים ורוצים. כאשר מבקשים לשכנע את הקורא לא די במחשבה הראשונית, החטופה

שאומרים בעל פה. כדי לשכנע צריך לבנות את הדברים בסדר ובהגיון. בכתב צריך אפוא לבנות

את המחשבה 'יחידות-יחידות קשורות זו בזו בקשר פנימי מתוכנן מראש. רק בדרך זו יוכל הקורא

להבינם.

על החתול

(ג)

- חתולים מבויתים
- משקלו ואורך חייו של החתול המבוית
- החתול – בעל חיים טורף
- הפה של החתול
- הפרווה והזיפים של החתול
- מבנה העין של החתול
- כושר השמיעה של החתול
- הציפורניים של החתול
- מה קורה לחתול כאשר חש בסכנה ומה קורה כשהוא שמח
- הניקיון של החתול

על הנס כריסטיאן אנדרסן 'האנדי'

הנס כריסטיאן אנדרסן היה סופר ומשורר דני. הוא היה מפורסם בעיקר באגדות ובסיפורים שכתב לילדים. הסיפורים שלו מתאימים גם למבוגרים. הוא כתב גם מחזות, רומנים וספרי מסע.

אנדרסן נולד בשנת 1805 בשכונת עוני באחת הערים של דנמרק. אביו היה סנדלר אבל היה אדם משכיל. אימו הייתה כובסת ולא הייתה לה השכלה. המשפחה הייתה ענייה וגרה בדירה שהיה בה רק חדר אחד.

כשהיה הנס כריסטיאן בן אחת עשרה מת אביו, והילד הפסיק ללכת לבית הספר. הוא אהב סיפורים ובנה תאטרון בובות קטן ובו המחזיז כל מיני סיפורים שהכיר. הוא היה תופר בעצמו את הבגדים לבובות.

עד שמלאו לו ארבע עשרה שנים היה אנדרסן עוזר של חייט ואחר כך עבד במפעל טבק. אבל הוא רצה להיות שחקן. לכן כשמלאו לו ארבע עשרה נסע לקופנהגן, עיר הבירה של דנמרק. היה לו קול יפה מאוד, ובזכות הקול הזה העסיקו אותו בתאטרון המלכותי. אבל כאשר הוא התבגר והקול שלו התחלף, לא הייתה לו ברירה והוא עזב את התאטרון.

כשהיה אנדרסן בן שבע עשרה הוא החל ללמוד בבית ספר יסודי עם ילדים בני שנים עשרה. אחר כך התקבל לאוניברסיטה של קופנהגן וסיים את לימודיו. אבל עוד לפני שהתחיל ללמוד בבית הספר היסודי פרסם את הספר הראשון שלו.

בהתחלה לא היה אנדרסן סופר של אגדות ושל סיפורי ילדים. כשהיה בן עשרים החליט לנסוע ולטייל באירופה. בטיולים האלה הוא פגש כמה סופרים חשובים וידועים וכתב כמה ספרי מסעות, וכמה שנים אחר כך כתב כמה ספרים למבוגרים ונעשה סופר די מפורסם. כשהיה בן עשרים וארבע הוא הוציא לאור ספר ובו סיפורים דמיוניים.

כשהיה בן שלושים פרסם ספר אוטוביוגרפי (ספר על קורות חייו) ותיאר בו את כניסתו של ילד עני אל החברה. שמו של הספר 'המאלתר'. הספר זכה להצלחה, ובחייו של אנדרסן היה הספר המפורסם ביותר שכתב.

אבל אנדרסן ידוע לא רק בזכות הספרים שהוא כתב למבוגרים אלא בעיקר בזכות האגדות לילדים שכתב. בהתחלה הוא השתמש בסיפורי עם ששמע כשהיה ילד ואחר כך התחיל להמציא סיפורים משלו, ובמשך כמעט ארבעים שנה היה מפרסם אותם בכל שנה בחג המולד.

אומנם אנדרסן כתב אגדות רבות לילדים, אבל לו עצמו לא היו ילדים. הוא היה גבוה מן הרגיל, מנושם ולא זריז. כשהיה ילד היה דחוי מבחינה חברתית, וכשהתבגר הסתגר בביתו רוב הזמן ולא השתלב בחברה. הוא לא התחתן מעולם.

כשהיה אנדרסן בן שישים ושבע הוא נפל ממיטתו, נפגע קשה, ומאז לא החלים וגם לא כתב. הוא מת שלוש שנים לאחר מכן, בן שבעים.

אחרי תרגיל מס' 6 הכתבה של משפטים עם נטיות של מילות היחס

- שכחתי לספר לך שאתמול קניתי בשבילך את המשחק שרצית.
- מי שעומד מלפניי ומאחוריי הוא העומד.
- אחרי שהמדורה שהדליקו הילדים בל"ג בעומר כבתה נשארו מסביבה הרבה גורי עץ.
- אימא הסתירה מבנה את המוצץ אבל הוא לא הצליח להירדם בלעדיו.
- את לא מוצאת את הצעצוע שלך! הוא מאחוריך!
- אומנם אני עומד לפניך, אבל אתה תיכנס ראשון, ואני אכנס אחר כך.
- מה הבדל הגיל ביניכם?
- הכנתי בשבילם את העוגה שהם אוהבים.
- בחופש הגדול ניסע לסבא ולסבתא בקיבוץ ונישן אצלם.
- הילדה לבשה שמלה יפה ומתחתיה - מכנסיים ארוכים.
- בכל ערב שבת דודי ודודתי באים אלינו לארוחת הערב.
- אם אתם רוצים לצאת לטיול עליכם להביא את כל הציוד הדרוש.
- אני מבקשת מכם לא לעשות שטויות.

שני עוברי אורח

3. רעה תחת רעה התנקם
6. מי שאינו משתף את חברו בהצלחתו ובשמחתו, שלא יצפה שישתתף בצרתו.

פרק מס' 4 ההקשר

קשר והקשר
"בהקשר לכך צריך לציין את תפקיד העיתונות". מובאה מעיתון. העיתונאי כתב "בהקשר", אבל התכוון לומר: בקשר - בקשר לכך. ומהו הקשר? הקשר הוא קונטקסט. למשל: "בהקשר זה צריך לציין את תפקיד העיתונות." "באיזה הקשר הזכרת את אחי?" הקשר הוא סביבת המילים, בין בכתב בין בעל פה. המילים שסביב האמירה: "הדברים הוצאו מהקשרם", אוהבים לומר אצלנו, או: "הדבר לא נאמר במפורש, אבל אפשר להבין אותו מן ההקשר." אבל אם כוונת הדובר או הכותב לקשר שבין העניינים, עליו

לומר קָשֶׁר, ולא הֶקְשֶׁר. ומי שמתקשה, יזכור: לעולם אין היגיון לומר: בהקשר ל- אלא רק: בקשר ל-. בקשר לנאום שנאמת, רציתי לומר לך שכבר היו לך מוצלחים ממנו. בקשר ל- אבל: הדברים לא היו נשמעים חמורים כל כך אילו הבאת אותם בהקשר אחר.
רגע של עברית כתבה רות אלמגור-רמון

1. חול כושר החשיבה הנדרש: אנלוגיה; 2. מכוער אנלוגיה; 3. עדיין היסק; 4. צר אנלוגיה; 5. מבוגר/זקן השוואה; 6. מים אנלוגיה; 7. פזרן/בובון היסק; 8. לצלול, לשחות (או ללגור = לשחות ולנבף = לצלול), שותק אנלוגיה; 9. ציור אנלוגיה; 10. ציפורים הכללה; 11. בשקט היסק; 12. חשוך אנלוגיה; 13. חיות היסק; 14. שקט אנלוגיה; 15. תערוכה/מוזאון הכללה; 16. רזה אנלוגיה; 17. טענות הכללה; 18. קם אנלוגיה

המרק של המרק

1. ללון; 2. לאכול; 3. החקלאי; 4. חלפה/עברה; 5. אותה; 6. לעיר; 7. להכין; 8. הקיש/דפק; 9. אלה; 10. התרנגולת; 11. בישל; 12. הדלת/דלתו; 13. אתם; 14. של; 15. הנגר; 16. מטבח; 17. סירים; 18. חדר; 19. חמים; 20. הגיש; 21. היה; 22. הוא

תשבץ

- מאוזן; 1. תזמרת; 4. דרישה; 7. זמר; 10. תבלין; 13. טנא; 14. בלשון
16. קנטרן; 17. שלט; 19. אמירם; 21. פרסית
- מאונך; 1. תרד; 2. מרים ילן שטקליס; 3. תבה (כתיב חסר); 5. רז; 6. שר
8. בת; 9. תן; 11. בטלן; 12. יאור; 14. בקר; 15. ננס; 17. שמר
18. טרי; 19. אף; 20. מת

פרק מס' 5 כתיבת תמצית

2. עומר אדם נולד ב-22 באוקטובר 1993. הוא זמר ישראלי ושר פופ ים תיכוני.

עומר אדם נולד בקרוליינה הצפונית שבארצות הברית.

בגיל שלושה חזר אדם עם משפחתו לישראל.

התגורר במושב משמר השבעה עד שנת 2017.

בשנת 2005 השתתף בתחרות השירים 'שיר נולד'. הוא שר לצידו של מל מוסרי את השיר 'ילד פלא'.

אביו, רב סרן יניב אדם, שימש סגן מפקד יחידת שלדג וסגן מפקד גדוד של גדוד הצנחנים 202. סבתו מצד אימו היא האומנית אביב שמר; סבו הוא אלוף משנה וניצב משנה שמואל אדם, שהוא בן דודו של האלוף יקותיאל אדם. קרוב משפחה נוסף הוא יקותיאל רבאייב, הוא נפל בהגנה על פתח תקווה כשומר המושבה. בשנת 1916 שירת עומר אדם בבה"ד 20 בחיל החימוש.

עומר אדם השתתף בעונה השביעית של התוכנית 'כוכב נולד'. במהלך העונה חשף הבלוגר עומרי חיון כי אדם זייף את גילו האמיתי ברישום לתוכנית והצהיר כי הוא בן שש עשרה, אף על פי שהיה רק בן חמש עשרה – מתחת לגיל המינימום המוגדר בתקנות התוכנית. אבל הוא הודיע על פרישה מהתוכנית.

במשך שנת 2009 הוציא אדם סינגל בכורה שנקרא 'להיאבד ברוח', ומאו הוציא שירים רבים.

בשנת 2011 יצא אלבום הראשון, וב-15 ביוני 2011, כשהיה בן שבע עשרה ושמונה חודשים, הופיע בפעם הראשונה לפני קהל של אלפים בתיאטרון קיסריה. הוא היה הזמר הצעיר ביותר שהופיע בקיסריה.

עומר אדם ממשיך להופיע ולשיר והוא זמר מבוקש מאוד.

פרס ישראל

מדינת ישראל מעניקה את פרס ישראל במגוון רחב של תחומים. הענקת הפרס נערכת מדי שנה במוצאי יום העצמאות בירושלים במקס ממלכתי בהשתתפותם של ראשי המדינה, אך שמות הזוכים מתפרסמים חודשים אחדים קודם לכן. הענקת הפרס החלה בשנת 1953 ביוזמתו של שר החינוך בן-ציון דינור, הוא עצמו זכה בפרס בשנת 1958 ובשנת 1973. דינור אמר על הפרס:

"מתן פרסי ישראל ביום העצמאות בא להדגיש את הקשר הפנימי האורגני בין עצמאות מדינית ובין עצמאות רוחנית. קביעת הטקס ביום העצמאות באה להזכיר לעם חוזר והוזכר כי עצמאותו של עמנו תלויה בעוצמתו הרוחנית, ואין עוצמה רוחנית לעם אם אין העם שוקד על עצמיותו."

מאפייני הפרס

פרס ישראל מוענק לאזרחי ישראל שהיו תושבים בה בשלוש השנים שקדמו להצעת מועמדותם לפרס - ליחידים או לחלק מקבוצה - ובעבר גם לתאגידים ישראליים (במקרים מיוחדים הפרס ניתן לאזרחים זרים תושבי ישראל) אשר הצטיינו באחד המקצועות והתחומים המזכים בפרס (כמפורט להלן). כל תושב ישראל רשאי להמליץ על אחר להיות מועמד לקבלת הפרס. את הזוכים בפרס בוחרת ועדת שופטים ציבורית בהחלטה המתקבלת פה אחד. לכל אחד מתחומי הפרס ועדת שופטים משלו, והיא ממונה רק לשנה אחת. ועדות השופטים מגישות לשר החינוך את המלצותיהן להענקת הפרס ובודרן כלל השר מקבל את ההמלצה.

כדי להקיף את כל התחומים האפשריים הוחלט שפרס ישראל יינתן בכל שנה בתחומים אחרים, ותהיה מחזוריות של התחומים במהלך השנים. כיום תחומי המשנה משתנים במחזוריים של ארבע עד שבע שנים.

רוב התחומים שבהם הפרס מוענק הם תחומי המחקר המדעי, ולכן מרבית הזוכים הם חוקרים באוניברסיטאות בישראל.

הפרס על מפעל חיים מוענק בכל תחומי החיים בישראל, ולפיכך קהל הזוכים בו מגוון יותר. גם בתחומי התרבות, האומנות, התקשורת והספורט יוצא הפרס מגבולות האוניברסיטאות.

בדרך כלל מוענק הפרס לזוכים בשלב מתקדם של הקריירה שלהם ולארגונים ותיקים בישראל. גישה זו נהוגה בעיקר בפרס על מפעל חיים.

יוקרתו הרבה של פרס ישראל אינה נובעת מגובה הפרס. בשנת 2008 היה גובה הפרס 75,000 ש"ח, סכום נמוך יחסית לגובהם של פרס וולף, פרס דן דוד ופרס א.מ.ת, המוענקים אף הם בישראל.

תקנון הפרס קובע שאפשר לקבל את פרס ישראל פעם אחת בלבד. טרם הוספת כלל זה זכו בפרס פעמיים בן-ציון דינור, ש"י עגנון ויעקב כהן.

בדרך כלל הפרס אינו מוענק לאחר המוות.

פרק מס' 6 סמיכות

הניב והצרף רפאל ניר לשוננו לעם כד 204
"לניב ייחוד סמנטי משלו, ובזה הוא שונה מצירוף רגיל בלשון... משמעותו של צירוף רגיל מתקבלת מצירוף המשמעים של רכיביו. משמעותו של ניב שונה מן המשמעים של סך כל רכיביו.

צירופי סמיכות המאפיינים את העברית הם צירופים שאינם ניבים. לחלקם יש אופי אידיומטי ולאחרים לא. למשל: בית חולים – הוא באמת בית שיש בו חולים; חדר מורים; שעון כיס, שרשרת זהב, ואולם בית ספר, גלגל שיניים... ראש העיר, שפת הים, יש להם אופי אידיומטי משום שלפחות אחד מן הרכיבים שלהם אינו משמש במשמעו הרגיל. לצירופי סמיכות כאלה ניר קורא 'צרפים'.
איך מבחינים בין צרפים לניבים? "התכונה הבולטת של הצרף היא היותו שקול כנגד מושג אחד." בעצם זהו ערך עצמאי במילון. משום כך לעיתים מילים כאלה נאמרות בראשי תיבות, וחלקן הופכות עם הזמן לתיבה לעצמה: מס ערך מוסף < מע"מ < מעס; דין וחשבון < דו"ח < דוח.
אפשר לבדוק אם בלשונות אחרות הצרפים מובעים במילה אחת: בית ספר school, בית כנסת synagogue, ואולם את הניב קשה מאוד [ולא רצוי] להמיר בצירוף עברי אחר או במילה בלי לפגוע במשמעותו המלאה. למשל:
איש אשכולות, אנין טעם, באו לעמק השווה, ירד מנכסיו.

הערה: אומרים ד'י, די, עזוב אותי. ד'י, אל תציק לי. די, אני לא רוצה לאכול עוד.

אבל המילה די יוצרת צירוף סמיכות לכן היא מנוקדת בצירה: ד'י הצורך, ד'י מחייתו.

אם אין סמיכות צריך להפוך את הסדר: יפה למדי, מרווח למדי, ולא די יפה או די מרווח.

ב. שרשרת סמיכות

1. (א) ולהשוואת הנושאים של כתיבת עבודת המחקר; ולהשוואה של נושאי הכתיבה של עבודת המחקר.
(ב) לטקס החתימה של הסכם קץ המלחמות; לטקס חתימת ההסכם לקץ המלחמות.
(ג) עשרות הילדים של שכונת בית הכרם.
(ד) תיקון המנוע של מכונית שר התחבורה; תיקון מנוע המכונית של שר התחבורה.
(ה) השיפור של דרכי הלמידה במקצועות הליבה; שיפור דרכי הלמידה של מקצועות הליבה.
(ו) בעניין החלוקה של זמן הוויכוח; בעניין חלוקת הזמן של הוויכוח.
(ז) ההתנהגות של תושבי מדינת ישראל; התנהגותם של תושבי מדינת ישראל; התנהגות התושבים במדינת ישראל.
(ח) בחוגי הצמרת של משרד המשפטים; בחוגים של צמרת משרד המשפטים; לפיצול התפקיד/תפקידו של היועץ המשפטי לממשלה
(ט) בשערי הארמון של מלכת אנגליה; בשער של ארמון מלכת אנגליה
(י) כינוסי הוועדים של ארגוני המשתכנים בבתי המגורים של פרוורי ערי החוף; הכינוסים של ועדי הארגונים של המשתכנים בבתי המגורים שבפרוורים של ערי החוף

2. (א) עבודת המחקר (ב) ראש הממשלה (ג) שכונת בית הכרם (ד) שר התחבורה (ה) מקצועות הליבה; (ז) שר הבריאות, מדינת ישראל (ח) משרד המשפטים

- (א) (א) לצרכים ולשימוש של המשתלמים; לצורכי המשתלמים ולשימושם
(ב) (ב) את ההפעלה ואת הכיוון של המזגנים; את הפעלת המזגנים ואת כיוונם; את ההפעלה של המזגנים ואת כיוונם; את ההפעלה של המזגנים ואת כיוונם
(ג) (ג) בערב יום העצמאות וביום העצמאות... לתושבי העיר ולאזרחיה; לתושבים ולאזרחים של העיר.
(ד) (ד) הכרה ותכנון של מאגרי מידע, הפעלה של מעבד תמלילים והשימוש בו.
(ה) (ה) התיקון הראשון: הכנה והפצה הן שתי פעולות ולכן: הן דוגמה מובהקת ולא היא... התיקון השני: ההכנה וההפצה של החומר התייעוד על ישראל; הכנתו והפצתו של החומר...
(ו) (ו) ההכנה והכתיבה של החומר; הכנת החומר וכתיבתו
(ז) (ז) האיתור והחקירה של הפושע; איתור הפושע וחקירתו
(ח) (ח) ריצת בוקר והליכת בוקר משפרות (ולא משפרת)
(ט) (ט) לא אנחנו עסקנו בכתיבת הפזמון ובהלחנתו; לא אנחנו עסקנו בכתיבה ובהלחנה של הפזמון הזה; לא אנחנו כתבנו והלחנו את הפזמון הזה.
(י) (י) הבנים והבנות במשפחת רוטשילד
(יא) (יא) המורים והמורות בבית הספר אוסרים לקרוא ולכתוב הודעות / אוסרים קריאה וכתיבה של הודעות

ד. ה"א הידיעה

4. כן, משתי סיבות: א. המכתב מיועד לאדם מסוים. ב. שמו של האדם מיועד כי הוא שם פרטי ולכן גם שם התואר אמור להיות מיועד. אם במקום השם הפרטי נכתוב, למשל, 'ידידי' הרי לא נכתוב ידידי יקרה אלא ידידתי היקרה, ואם נכתוב אדוני לא נוסיף 'נכבד' אלא 'הנכבד'. כך זה בעברית.

ה"א הידיעה בסמיכות

(יא) חמשת הפרסים; מקרן נובל
(יב) מהענקת הפרסים; נשף נובל; בניין עיריית טוקהולם
(יג) את המשך העשייה והמחקר

6. השם הרשמי של החברה הוא חברת החשמל לישראל – כראוי, אבל באחת הכותרות כתוב: חברת חשמל לישראל.

9. (א) בבית הספר 'יאנוש קורצ'ק'; באותו בית הספר

סימון מטרות

1. מספר סיפורים; אלוף הקשתים, גדול הקלעים; ממסע ציד; בכיכר השוק; במרכז כל מטרה; ממראה עיניו; נער הפלא; בירי חץ וקשת

2. הניב 'בא בימים' כתוב בתנ"ך שש פעמים על שלוש דמויות, ותמיד אחרי המילה 'זקן', למשל: "וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְהָיָה בְּרֵךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל" (בראשית כד 1); "וַיְהִי־שָׁעַ זָקֵן בָּא בַּיָּמִים" (יהושע יג); "וַיְהִי־לָדָּד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיִּכְסְהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יָחַס לוֹ" (מלכים א א 1). בכל הפעמים הצירוף 'בא בימים' בא באותו הקשר, ולכן אפשר לומר עליו שהוא צירוף יחידאי בתנ"ך, אך בשל קרבתו אל המילה 'זקן' ברור שבא בימים הוא אדם שעברו עליו ימים רבים, שנים ארוכות. ימים בתנ"ך משמען גם שנים.

3. לפני שהוא מספר סיפור הוא בודק מיהו הקהל שלו, איזה סוג סיפור הוא מעוניין לשמעו.

8. הסיפור על הילד שקלע למטרה הוא רמז לסוד של מספר הסיפורים. אדם חכם יכול להבין את הרמז הזה ולגלות מהו הסוד.

השועל והחסידה מאת ע' הלל

2. לאחר שכמה תלמידים יקראו את הסוף שהם כתבו, המורה תכתוב את הסוף המקורי.

הינה סוף המשל:
בסדר.
עצם השועל את עיניו וספר עד שש,
אך אוי ואבוי! כאשר פקחן
נאלץ בעצמו לנחש
את החידה
לאן נעלמה החסידה...
וכל כך למה
כי זו בינתיים עפה ופרחה לה,
וצחוק גדול צחקה לה
על אותו שועל טיפש
שנשאר לספור עד שש.

5. היא ניחשה תשובות טיפשיות כי היא ידעה שהשועל מתכוון לטרוף אותה, והיא ניסתה 'להרוויח זמן' ולמצוא דרך להציל את עצמה.

6. כל התכונות שהשועל ייחס לעצמו מתאימות לחסידה: היא הייתה זריזה, פיקחית, ממולחת ומפולפלת. ואילו השועל היה טיפש. בסוף הוא גם היה צריך לפתור את החידה לאן נעלמה החסידה.

7. סמנו אילו פתגמים נראים לכם מתאימים ונמקו את בחירתכם:

צוחק מי שיצחק אחרון.

סוף טוב – הכול טוב.

איזהו חכם? הרואה את הנולד.

סוף טוב הכול טוב

על סיומו המוצלח של משא ומתן מפרך, למשל, אפשר להגיד סוף טוב הכול טוב, כאילו הסוף המוצלח מחפה על התהליך הקשה שקדם לו. מה מקור הפתגם הזה?
הפתגם אינו כחוב במילונים ובספרי פתגמים עבריים ומחפוש במרשתת עולה שמקורו בשם קומדיה שכתב ו'יליאם שייקספיר: **All's Well that Ends Well**. כמו קומדיות רבות אחרות שנכתבו בזמנים ההם, גם הקומדיה הזאת עתירה בהסתבכויות משעשעות ובסוף טוב. פתגם פשוט וקולע כל כך, חבל שאין העברית יכולה להתהדר בו, חשבתי, אבל בזכותו של אליהוא שנון, סופר סת"ם וחובב הלשון העברית, התברר לי שאיני צריכה להצטער. בעברית הפתגם הזה עתיק הרבה יותר. מקורו במדרש לקח טוב (ובשמו האחר פסיקתא זוטרתא) על בראשית מז 28: "וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יָמָיו יַעֲקֹב שְׁנַיִם חֲמֵיִשׁ וְשָׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמָאתַיִם וְשָׁנָה". כידוע, חייו של יעקב לא סגו בשושנים, אבל שנותיו במצרים היו טובות. לקראת מותו הכתוב מסכם את חייו אבל מתעלם משנות הסבל ומדגיש רק את השנים הטובות, ועל כך המדרש אומר: "היינו דאמרי אינשי [על כך אומרים]: סופך טוב כולך טוב". מעכשיו אפשר להוסיף אותו לספרי הפתגמים שלנו.

רגע של עברית, כתבה נורית אלרואי

צוחק מי שצוחק אחרון

'צוחק מי שצוחק אחרון' הוא פתגם שגורר ועתיק, ומקורו בלקח באחד המשלים של אייסופוס. על פי המשל עגל ראה שור רתום למחרשה עובד קשה, ולעג לו על גורלו המר בעוד הוא יכול ליהנות מן החיים. הגיע חג הקציר. בחגיגות שחרר בעל השור את השור מהמוט שהיה קשור אליו ובמקומו קשר בחבל את העגל והוביל אותו אל המזבח. ראה השור את המתרחש ואמר לעגל בחיך: חיית בבטלה מפני שעכשיו מקריבים אותך לעולה. הלקח: צוחק מי שצוחק אחרון, כלומר אין טעם לשמוח במרם עת.

בפתגם הזה משתמשים בלשונות רבות, למשל: / **He who laughs last laughs best** / **longest** (אנגלית); **el que ríe el último ríe mejor** (ספרדית); **rira bien qui rira le dernier** (צרפתית); **wer zuletzt lacht, lacht am besten** (גרמנית); מן הגרמנית חדר הפתגם אל היידיש: דער וואָס לאַכט צום לעצמן דער לאַכט צום בעסמן (יידיש) וממנה אל העברית: צוחק מי שצוחק אחרון.

רגע של עברית כתבה נורית אלרואי

איזהו חכם? הרואה את הנולד

המשנה שואלת: "איזוהי דרך ישירה שידבק בה האדם?" ההצעות רבות, למשל: "עין טובה", כלומר "מסתפק במה שיש לו ואינו מבקש דברים יתירים ואינו מקנא כשרואה שיש לחבריו יותר ממנו" – דברי ר' עובדיה מברטנורא (פרשן המשנה); "חבר טוב" – שמוכיחו כשרואה אותו עושה דבר שאינו הגון. "ורבי שמעון אומר: 'הרואה את הנולד' – צופה ומביט במה שעתיד להיות ומתוך כך נמצא מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה" – ממשיך ומפרש ר' עובדיה. על סמך האמירה הזאת התלמוד הבבלי קובע: "איזהו חכם? הרואה את הנולד" (תמיד לב ע"א) כלומר, מי שרואה את הנולד, מי שמסוגל לצפות מראש את התוצאות של מעשיו, נחשב אדם חכם.

גם בספרות החדשה השתמשו בפתגם הזה הן ברצינות גמורה הן בהלצה. וכך כתב אחד העם במסתו 'שתי רשויות': "אבל לפעמים יקרה, ביחוד בשאלות רבות ערך, שאנשים חכמים הרואים את הנולד יקדימו לראות ולהראות גלוי לכל את הסתירה שבין העבר וההווה..." הסופר אלתר דרויאנוב ידוע בעיקר בזכות 'ספר הבדיחה והחידוד' שבו ריכז את מיטב הבדיחות היהודית של מזרח אירופה, והוא כותב: "שאל עם-הארץ 'למדן' לחברו, עם-הארץ 'למדן' כמותו: למה נקראת מיילדת 'חכמה'? החויר לו חברו: הרי זה דבר מפורש: 'איזהו חכם? הרואה את הנולד'."

רגע של עברית, כתבה נורית אלרואי

פרק מס' 7 תואר השם (או שם התואר) ותואר הפועל בעברית החדשה

2. דרכים ליצירת תואר השם

2. (א) ישראלי, צרפתי, ירדני, אנגלי, ירושלמי, תל אביבי
(ב) ראשי, אישי, עולמי, קיצי, אביבי, סתווי, חורפי, מרכזי, אמצעי, צפוני, דרומי מדעי, חברתי ועוד
(ג) אותיות השורש
(ה) סמיך, נהיר, שכיח, צעיר, בהיר, שבי, גמיש, חביב, מהיר, יהיר, אדיש, רגיש, עדין, מריר, בריא, דקיק, פריך, אמין, חמים, קריר, דביק, נדיר, נדיב, עביר, רחיץ, אמין, חדיר, נגיש, אכיל, זמין, חדיר, דליק, קליל, זריז, פזיז ועוד

ב. תואר הפועל

- ב. (4) אחרות, רבים, מעטים, יפהפה, יפים, רב, מוכשרים
(5) כלל, ריקם, מאוד, היישר, שוב ושוב, מהר, יותר, בצער, תמיד

עץ הדפנה

4. כלל, ריקם, מאוד, שוב ושוב, מהר, יותר, סוף-סוף, בצער

תואר הפועל - המשך

- 1 (א) מייד (ב) מייד (ג) מייד (ד) נמרצות (ה) קלות / פציעות קלות (ו) פתרון חלקי
(ז) תמידי ובלתי חוקי / שאינו חוקי (ח) מאוד / עלייה ניכרת (ט) נואשות (י) ברישול, עמוקות (יא) לחלוטין, לגמרי.

2. (א) שמות התואר: יפים, מצוינת; תוארי הפועל: היטב, נפלא
(ב) שמות התואר: מעניין רב; תואר הפועל: מאוד
(ג) שם התואר: נוראה; תוארי הפועל: אתמול, בהירות, רבה בשלום
(ד) שם התואר: שוטף; תואר הפועל: מחר
(ה) שם התואר: צפוני; תואר הפועל: ביותר
(ו) תוארי הפועל: עכשיו, שוב, מחר
(ז) שם התואר: גדולה; תוארי הפועל: אתמול במפתיע
(ח) שם התואר: מרתק; תוארי הפועל: מהר, מאוד
(ט) שמות התואר: קטנה, צרה; תוארי הפועל: דרומית, מערבית(לי) תוארי הפועל: מפה, משם
(יא) שם התואר: יפה תואר הפועל: יפה

אנדרומדה היפה

5. טעם חמוץ בשיניים בגלל אכילת פרי בוסר.
6. האבות (המבוגרים) פשעו והילדים (הצעירים) נענשים.
8. עקדת יצחק, אף שבסוף הוא לא הוקרב; יפתח הקריב את בתו.

פרק 8 ציורי לשון

1. מחר אחי טס לחו"ל. הנהג הזה טס על הכביש.
הוא אוכל תפוח. הוא אוכל את הלב שלו או את עצמו.
היא עוטה מסכה על פניה בגלל הקורונה. היא עוטה ארשת של עצב על פניה.
סבי טפח קלות על פניי לאות חיבה. האמת טפחה על פניו – הוא נכשל בבחינה.
השערות של הכלב דבקו במכנסיים שלי. התלמיד קיבל עליו משימה ודבק בה עד שמילא אותה.
2. (א) יש (ב) אין (ג) יש (ד) יש (ה) אין (ו) יש (ז) יש (ח) אין (ט) אין (י) יש (יא) יש (יב) אין (יג) אין (יד) אין (טו) אין (טז) יש (יז) אין (יח) יש (יט) אין (כ) יש
3. הוֹשֵׁט הַיָּד וְנֹעַם בֶּם בְּדַמְמָה בּוֹטְחֵת מִצְוִים: עֲצֵר בְּבִדְיוֹת קוֹרְנֵת נֶם חֲרָמוֹן הַסֶּבֶא סְתוֹר שֶׁעַר הַדְּקָל פְּתִינוֹק שׁוֹבֵב שְׁגֻלֵשׁ לְמִטָּה וּבְמִי כְּנֶגֶת מִשְׁקֶשֶׁף רִגְלָיו.
4. (א) "וְהִרְבֵּה אֲרֻבָּה אֶת אֲרֻבֵּי הַשָּׁמַיִם וְכוֹזֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם."
(ב) "גֹּיֵר אֲרִיָּה יְהוּדָה... כָּרַע רֶבֶץ כְּאֲרִיָּה וְכִלְבִּיא..."
(ג) "יִשְׁעֶיכֶם וְזוֹמַר גָּרָם רֶבֶץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים."
(ד) "יְהִי דָן נְזוּשׁ עָלַי דָּרָה, שְׁפִיפֹן עָלַי אֲרוֹז."
(ה) "מִה טָבוּ אֹהֲלֶיהָ יַעֲקֹב מִיִּשְׁכַּנְתֶּיהָ יִשְׂרָאֵל, כְּנֹזְלִים נָטְיוּ כְּנָנֹת עָלַי נָהָר ... כְּאֲרוֹזִים עָלַי בְּיָמַי."
(ו) "כָּרַע יִשְׁכֵּב כְּאֲרִי וְכִלְבִּיא מִי יִקְיָמוּ."
(ז) "יַעֲרֹף כַּמָּטָר לְקֹחוֹי תֹזֵל כְּטֹל אֲמָרְתִּי כִשְׁעִירִים עָלַי דָּשָׂא וְכַרְבִּיבִים עָלַי עִשְׂבִּי."
(ח) "כְּנֶשֶׁר יַעֲיִר קִנּוֹ, עַל גְּזֻלָּיו יִרְזֹף, יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְוֹהוּ, יִשְׁאָהוּ עַל אֲבָרְתָּו."
9. אולי שהעור של הפיל עבה מאוד ולכן קשה לחדור בעדו, ומי שיש לו יעור של פילי לא נעלב בקלות.

אולי שהפיל הוא בעל חיים לא רגיש.

14. שרוב הדימויים נכונים; שרוב הדימויים אינם נכונים; שהדימויים הנכונים קשורים בעיקר לצורה החיצונית; שרוב הדימויים קשורים לתכונות של בעל החיים...

האריה והעכבר

16. הלקח של המשל הזה הוא שאין לזלזל בחלשים, גם להם יש כוח ושכל לעזור ולפתור בעיות.

שְׁכַר חַיִּיִּם

9. תושייה, פיקחות, אומץ

. האריה לא הפסיד דבר כששחרר את העכבר והעכבר זכה בחיים; העכבר לא הפסיד כלום כאשר עזר לאריה, והאריה זכה בחיים

פרק 9 כתיבה טובה

הזאתי

אנחנו מכירים את המילים זה, זאת או זו אבל ילדים ולפעמים גם מבוגרים אומרים "הזאתי". היו"ד שבסוף המילה מיותרת. המילה המזוהה 'הזאתי' נולדה מאמירות כאלה: "זאת היא החניכה המצטיינת", "זאת היא מלכת הכיתה". "זאת היא המלכה", וגם: "זה הוא המלך". "זאת היא הפך לזאתי. וכך התחילו לומר, בעיקר ילדים: המורה הזאתי, המורה הזוהו. וכשגדלו, לא תמיד נגמלו מדרך הדיבור הזאת. וכך אנחנו שומעים, מפי גדולים, ואפילו גדולים מאוד: "המפלגה הזאתי", ו"המדינה הזאתי" לא רק היו"ד שבמילה הזאתי מיותרת, גם המילה היא עצמה פעמים רבות מיותרת: זאת מלכת הכיתה, זה התלמיד המצטיין. העברית מבחינה הבחנה דקה: זאת היא המלכה, פירושו של דבר: חיפשנו וחיפשנו את המלכה, והינה מצאנו אותה: מכל הבנות – זאת היא המלכה. אבל באמירה פשוטה שאין בה הדגשה: זאת המלכה. זאת הצרה. ולא זאת היא... או זה הוא... זאת ולא זאתי.

על פי רגע של עברית, כתבה רות אלמגור רמון

(א) מבלי – מ"ם מיותרת. מבלי = משום שאין. הוראה של סיבה. הבניין לא הושלם במועד מבלי ברזל ומלט – משום שלא היה ברזל ומלט. הלילה נפרצה קופת הבנק מבלי שמירה מספקת. משום שלא הייתה שמירה מספקת.

בתנ"ך המילה הזאת כתובה די הרבה פעמים: "מבלי יכולת ה' להביאם אל הארץ אשר דיבר להם... הוציאם להמיתם במדבר." (דברים, ט, 28). כלומר בני ישראל עוד יכולים להגיד שמפני שלא הוהים לא הייתה יכולת להביא אותם לארץ המובטחת, הוא המית אותם במדבר. ועוד דוגמה: "לכן גלה עמי מבלי דעת." (ישעיהו, ה, 13) כלומר העם שלי גלה מפני שלא היה לו שכל, משום שהוא היה קל דעת.

אבל לא תמיד המשמעות של 'מבלי' קשורה ישירות בסיבה. לפעמים המשמעות היא: עד ש... עד כדי כך ש... "על ההרים אשא בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה, כי נצתו (חרבו, נעשו שוממים) מבלי איש עובר (עד כדי כך שאין איש עובר שם)... אתן שממה מבלי יושב" (ירמיהו ט 9-10) עד כדי כך שאין איש יושב שם. רצוי פשוט לא להשתמש ב'מבלי'. רבים משתמשים בה מפני שנדמה להם שכך המשלב עולה, אבל הדבר אינו נכון.

ב. מכהנים גם בתפקיד דיינים. כ=כמו.

ג. סמוך, הבי"ית מיותרת.

ד) כמוני, גם הבן שלי...; הבן שלי דומה לי, גם הוא אוהב בעלי חיים.

ה) אם תבוא אליי... אם היא מילת תנאי, ואין כאן שום קשר למידה.

ו) הוריי הבטיחו לי שנוסף על המתנות שקיבלתי לבר-מצווה שלי ניסע לחו"ל.

באם או במידה ו < אם; בסמוך < סמוך ל; בדומה ל < כמו; בנוסף ל < נוסף על – כל אלה הם ניסיונות כושלים להעלות את המשלב.

מילים מיותרות

(א) עדיין = עוד לא

(ב) מרכז הקרקעית = האזורים העמוקים. אחד מהם מיותר. שרשרת הרים = רכסי הרים. ודאי שאם שרשרות ההרים נמצאות במרכז הקרקעית, הם תת-ימיים.

(ג) לא נעים לי לסרב להוריי.

(ד) בגלל הבחירה הישירה...

(ה) אם תלך לישון מאוחר לא תוכל לקום בבוקר.

(ו) אם יתירו לשני התיירים לשהות בישראל ייפגעו הקשרים...

(ז) המצב ברגע זה, או המצב עכשיו. 'נכון לעכשיו' מיותר לא רק בגלל הכפילות אלא גם משום שזה

תרגום לקוי של right now, כלומר ברגע זה. right במשפט הזה אין משמעותו 'נכון' אלא 'בדיוק'. ראוי שלא להשתמש בביטוי הזה בכלל.

(ח) עשיתי הכול מהר ושכחתי... או ולכן שכחתי...

(ט) שגרה = נוהג קבוע, הרגל. השגרה רגילה מטבעה. לכן המילה 'רגילה' מיותרת.

(י) המשפט נכון. מאז = מן הזמן שהזריקו לי...

- (יא) אם לא תדאג שהם יעבדו...
 (יב) אם לא תבוא תקבל עונש.
 (יג) יש הסלמה ביחסים בין אוקראינה לרוסיה. או היחסים בין רוסיה לאוקראינה מסלימים. הסלמה = החמרה במצב, כלומר עלייה של המצב הרע, לכן המילה 'עלייה' מיותרת.
 (יד) המשפט נכון. ואז – בזמן ההוא.
 (טו) כשהצטרפתי לקבוצת כדורסל מקצועי לא הכרתי את החוקים. אם כותבים 'אז', כשהצטרפתי לקבוצת כדורסל... ' אז ממלאת תפקיד של ציון זמן והמשפט נכון.
 (טז) אל תכעס שלא באתי לפגישה.
 (יז) על מיותר. כך נמסר ממשרד החינוך. מוסרים דבר ולא מוסרים על דבר.
 (יח) סבא הבטיח לי שאם הציונים בתעודה שלי יהיו טובים ניסע יחד לחו"ל.
 (יט) מטולה רחוקה ממש. איך יכול להיות שהגעתם לשם מהר כל כך?
 (כ) אל תצטער שהטיול נדחה.
 (כא) ההורים שלי ארגנו את ביקורו של החבר שלי אצלי בפורים.
 (כב) אם לא ירד גשם ניסע לטיול.
 (כג) צאו החוצה! ושלא תעזו לחזור! לחזור = לבוא שוב
 (כד) ומכאן אני מחזיר את השידור אל האולפן.
 (כה) ידע רפואי רב מביא להצלחה של 90% מההשתלות.
 או : בזכות הידע הרפואי שהצטבר 90% מההשתלות מצליחות.
 (כו) התאכזבתי ממספר המצביעים הקטן בבחירות לעיריית ירושלים או התאכזבתי שרבים לא הצביעו...
 (כז) אנו גאים שהמועדון...
 (כח) היה ברור ש...
 (כט) תושבי הכפר קובלים על שתמיד מקפחים אותם בניגוד לחוק. קובלים על מילת יחס מוצרכת, קובלים על משהו.
 (ל) איזה דבר? מילה חסרת משמעות במשפט הזה. הרי ההצעה תתקבל או לא תתקבל ולא הדבר. אם תתקבל הצעתו של היושב ראש תהיה סערת רוחות בוועידה. או : קבלתה של הצעת היושב ראש תגרום... תביא לידי סערת רוחות בוועדה.
 (לא) אין כל אישור שמחירי הדלק ירדו, אג אין כל אישור על הורדת מחירי הדלק.
 (לב) הנתונים מצביעים על היותן של מחצית מהדירות ריקות. אג הנתונים מראים שמחצית מן הדירות ריקות.
 (לג) מה עוד אפשר להאט חוץ ממהירות? המשטרה דורשת מן הנהגים להאט את נסיעתם.

ג. מקומן של המילים 'אם' ו'רק' במשפט

עיצב:גופן: מודגש, גופן עברו ושפות אחרות:
 מודגש

גם גמי

על מדפי חנויות הספרים מצאנו ספר הדרכה להורים, ושמו: אני, אמא והמורה גם. הבנו לליבם של הכותבים שביקשו לדבר אל לב ההורים בלשון ילדיהם. הבנו את מניעיהם המסחריים, ואף-על-פי כן, התקשינו לקבל. מפני ש'גם' בסוף המשפט, אחרי המילה שאליה היא שייכת, נחשבת לשיבוש בעברית, וגם הילדים שמדברים כך נדרשים בעת לימודיהם בבית-הספר לאמץ להם את הניסוח המתקן: גם אני, ולא: "אני גם". אכלתי גם מרק, ולא: "אכלתי מרק גם". כל 'גם' - לפני המילה שאותה הוא בא לרבות: הספר נועד גם להורים, כלומר, לא רק להורים, אלא גם להורים. בכינוס השתתפו גם מדריכי נוער - גם מדריכי נוער, וגם אחרים, שאינם מדריכי נוער. גם המפלגות הקיצוניות תמכו בהצעה: גם אחרות, וגם הקיצוניות. כל 'גם', במקומה ההגייוני, לפני המילה שאליה היא שייכת. אני, אמא וגם המורה - כך היה אפשר לקרוא לספר. יש, כבר אמרנו, משיכה ברורה להכתיר ספר בכותרת שיש בה חיקוי ללשון הילדים, אבל במציאות הלשונית שלנו אין החיקוי הזה מומלץ. אני, אמא, וגם המורה. רגע של עברית, כתבה רות אלמגור רמון, שודר בקול ישראל.

- (א) גם אני הייתי רוצה לדעת... וגם של בני האדם
(ב) ולגלגל גם אותו
(ג) אימא הבטיחה שניסע רק לאן שאני רוצה.
(ד) וגם תולה כביסה... ולפני שבת אני גם שוטפת את החדר שלי.
(ה) המשפט נכון
(ו) ומעניין אותי גם (או וגם איך ילדים באים לעולם)
(ז) המורה ביקשה שנכין רק את התרגילים בעמוד 52.
(ח) ופתאום גם ילדה אחרת
(ט) שמעתי רק רעמים, אבל ברקים לא ראיתי.
(י) וגם לצייר
(יא) אני התעקשתי שישפר לי
(יב) וגם אני נורא רוצה (רוצה מאוד) טלפון כזה... הם לא מבינים אבל שאני לא רוצה להיות שונה מהחברים שלי.
(יג) ועל גורילות, גם הם סוג של קופי אדם.
(יד) שגם אני רוצה.
(טו) מתכסה רק בשמיכה דקה, אבל בחורף אני מתכסה גם בשמיכה עבה.
(טז) וגם לא תעודה
(יז) ישבתי על סלע והסתכלתי רק על הנוף היפה. אבל לא שמתי לב
(יח) אכלנו ושתינו וגם רקדנו. אבל חבל שגם החברה הכי טובה
הם לא הבטיחו עיתונות אוהדת וגם לא כסף.

ו. מילים שגויות

לתת – להביא

תלמידים יבקשו מחברים עט, אחרים יבקשו מחק ועוד.
לשים לב מה הם אמרו. סביר שאמרו: תביא לי עט, תביאי לי מחק...

המשורר, המתרגם והעורך – כולם אותו אדם – אהרון אמיר ז"ל למד ספרות וערבית באוניברסיטה העברית. הוא סבר שההמרה של 'לתת' ב'להביא' היא שאילה מן הערבית המדוברת בארץ. (התופעה הייתה נפוצה בימי שלטון המנדט, אחר כך נעלמה וחזרה לאחר מלחמת ששת הימים). הוא טען שהמרה של שני הפעלים האלה מוכרת מאוד בערבית המדוברת באזור, והיא שכחה במסעדות מזרחיות שהעובדים בהן הם ערבים: תביא לי מנה חמוס - ג'יב לי צ'חן חמוס.

ד. משולחנו של עורך לשון

הפך את הקיץ אני אוהב את הקיץ יותר מעונות אחרות בגלל ש כי חם ואין גשם ואין רוח. אבל יש אבטיחים ואני אוהב מאוד מת על אבטיחים. ובקיץ גם אין לימודים ולא צריך לקום מוקדם בבוקר ולא צריך לעשות להכין שיעורים. בחופש הגדול אני אלך בכל יום עם חבר שלי כל יום לים או לבריכה. אני גם אצא לקייטנת ספורט. זה יהיה כיף / תענוג גדול מאוד. כיף לא נורמלי

2. קיבלתי כדורגל חדש. יצאתי לשחק בו / בכדור החדש. החברים שלי ראו אותי ואת הכדור שלי וירדו למטה. שיחקו ושיחקו ופתאום פגע הכדור בפנים / בפרצוף שלי. עפתי לאחור והשתטחתי על האדמה. הראש שלי כאב מאוד. החברים שלי נבהלו ועזרו לי לקום. ילד אחד רץ לקרוא לאימא שלי. היא באה ולקחה אותי לרופא.

3. הצעה מס' 1

שלמה המלך נחשב בתנ"ך לחכם באדם. אחת ההוכחות לחוכמתו היא הסיפור על 'משפט שלמה'. הובא לפניו עניין מסובך מאוד: שתי נשים גרו באותו בית וילדו באותו היום בן זכר. לילה אחד מת אחד הבנים. כשראתה האם שתינוקה מת, קמה והחליפה אותו עם בנה של שכנתה. בבוקר התעוררה האם האחרת וראתה שהילד ששוכב לידה מת. היא הבינה מייד מה עשתה שכנתה וקראה: "הילד הזה אינו בני! בני לא מת, הילד החי הוא בני! ברור, שהאם שתינוקה מת הכחישה את הדבר, ושתייהן פנו אל שלמה שישפט ביניהן.

המלך שמע את סיפורו, אבל לא ידע לקבוע למי שייך הילד החי ולמי שייך הילד המת. הוא החליט מייד לפסוק את הדין: את הילד החי יחתכו לשניים, וכל אם תקבל מחצית ממנו. אימו של הילד המת הסכימה מייד לסידור הזה, אבל אימו של החי נבהלה וזעקה: "אני מוותרת על ילדי למען השקרנית הזאת, העיקר שישאר בחיים."

הצעה מס' 2

לפי מה שכתוב בתנ"ך היה שלמה המלך האדם החכם ביותר בעולם, גם כי הוא הוציא את פסק הדין ב'משפט שלמה'. המשפט היה מסובך: שתי נשים שגרו בבית אחד ילדו בנים באותו היום. לילה אחד מת הבן של אחת הנשים. אימו של הילד המת שמה את בנה במיטה של האם השנייה ולקחה ממנה את הבן החי. בבוקר האם של הבן החי הבינה את מה שקרה וצעקה: "הילד הזה הוא לא הבן שלי! הבן שלי לא מת!" שתי הנשים פנו אל שלמה המלך שישפוט ביניהן. אבל גם הוא לא ידע של מי הילד החי ושל מי הילד המת. ובכל זאת הוא החליט להוציא פסק דין: צריך לחתוך את הילד החי לשני חלקים, וכל אישה תקבל חצי ילד. אימו של הילד המת הסכימה מייד, אבל אימו של הילד החי נבהלה וצעקה: "אני מוותרת על הילד שלי! שהשקרנית הזאת תיקח אותו, העיקר שישאר בחיים."

שוחחו בכיתה: מה דעתכם על פסק הדין שנתן שלמה המלך?

אומנם שלמה הצליח בחוכמתו לשפוט משפט צדק. הוא הכיר את טבע האדם וקיווה שהאם של הבן החי לא תסכים שיחתכו את הילד, וכך יהיה אפשר לדעת מייד למי הוא שייך. אבל הוא גם הסתכן מאוד בפסק הדין. הרי היה יכול להיות מצב שהאם של התינוק החי לא הייתה מוותרת על הילד, וגם היא הייתה אומרת: גזור. מה היה קורה אז? היו גוזרים ילד חי לשני חלקים? ואיך זה היה מועיל? הרי 'חצי' ילד אינו יכול לחיות. אתם יכולים למצוא פתרון לבעיה הזאת?

4. הצעה מס' 1

בקִיץ ובסתיו סְעָרוֹת עֶזוֹת פּוֹרְצוֹת בְּאֶזְרוֹי הַחוֹף שֶׁל אַמְרִיקָה. הֵן נִקְרָאוֹת 'הוֹרִיקָנִים'. בְּאֶזְרוֹ הַיָּם הַסִּינִי סְעָרוֹת פֹּאֵלָה נִקְרָאוֹת 'טִיפּוֹנִים', וּבְאֶזְרוֹ קֵינֶס הַהוֹדִי – 'צִיקְלוֹנִים'. כִּשֶׁהֶסְעָרוֹת הָאֵלֶּה פּוֹגְעוֹת בְּיַבֵּשָׁה הֵן גּוֹרְמוֹת לְהָרַס עֲצוּם. מִדֵּי שָׁנָה בִּשְׁנָה מֵתִים בְּגִלְלוֹן אֲלֵפֵי אֲנָשִׁים.

הצעה מס' 2

בקִיץ ובסתיו משתוללות סערות חזקות בחופים של כמה ארצות באמריקה. הן נקראות 'הוריקן'. גם קרוב ליד הסיני משתוללות סערות כאלה, אבל שם יש להן שם אחר: 'טיפון'. לסערות כאלה בהודו קוראים 'ציקלון'.

הסערות האלה חזקות ומסוכנות מאוד, כי אם הן פוגעות ביבשה הן עלולות להרוס את כל מה שיש עליה. בכל שנה הן הורגות אנשים רבים מאוד.

5. במשחק הזה ילד אחד הוא השואל ושאר הילדים צריכים לענות על שאלותיו אבל רק בזמן עתיד. למשל, אם הילד שואל: "מה אכלת אתמול בערב?" על הילד שעונה לענות בזמן עתיד, למשל: "אתמול אני אוכל מרק ירקות". המטרה היא לשאול שאלות מבלבלות וכך לפסול ולהוציא מהמשחק ילדים רבים ככל האפשר שתשובתם אינה נכונה. הילד שישאר אחרון, לא יתבלבל ויענה יותר תשובות נכונות מהאחרים, בזמן עתיד כמובן, הוא המנצח. השואל יכול לבלבל ולשאול את אותו הילד כמה שאלות ברצף. החוכמה היא לחשוב כל הזמן בזמן עתיד, להטות את הפועל נכון ולא להתבלבל.

חלוקי נחל

המשך הסיפור

"אבל הכול בסדר, נראה איזו אבן נשארה בשקית, ונדע איזו אבן בחרתי", אמרה הנערה. המלווה הוציא את האבן מן השקית – אבן שחורה כמובן – וכדי לא להודות בתרמית הוא אמר: "כן, האבן שהוצאת הייתה לבנה". והוא נאלץ לוותר על החוב ועל הנערה כאחד.

פרק 10 ישמעו אוזניכם מה שפיכם אומר

ב. כתיב

לקרוא – קרא, קריאה, מקראה, הקריא,
לקרות – תקרית, מקרה, קרה,
קרע לקרוע – קריעה, קורע, קרוע,

הכתבה

אבא היקר,

אתמול קיבלתי את המכתב ששלחת לי וקראתי אותו כמה פעמים. עצבנת אותי מאוד ולכן קרעתי את המכתב וזרקתי אותו לפח האשפה. אחי אסף את הקרעים וקרא את המכתב. אחר כך הוא אמר לי: "מה קרה? למה התרגזת כל כך? למה קרעת את המכתב? קשה לך לקרוא את האמת?" הוא צדק. כבר קרה לי כמה פעמים בעבר שהתעצבנתי מהר מדי ועשיתי שטויות. אחר כך הצטערתי. לא הייתי צריך לקרוע את המכתב. הייתי צריך לחשוב על מה שכתבת. אבל גם דברים כאלה יכולים לקרות.

הזקנה והרופא מאת אייסופוס

אישה באה בימים חלטה בעיניה וקבעה פגישה עם רופא. הרופא בא אליה כמה פעמים, ובכל פעם שישבה בעיניים עצומות לאחר שמרח אותן במשחה, היה הרופא מוציא חפץ אחר חפץ מביתה. לאחר שהוציא את כל מה שהיה בבית, והאישה הבריאה תבע הרופא מן האישה את שכרו לפי ההסכם. אבל האישה לא הסכימה לשלם לו, והעניין הובא לפני שופט. האישה טענה שאומנם הבטיחה לרופא שתשלם את שכרו רק אם ירפא את ראייתה, אבל לאחר הטיפול מצבה הורע והוא גרוע משהיה תחילה. קודם" אמרה, "ראיתי את כל הכלים שבבית, ועכשיו איני רואה דבר."

הכתבה

בדרך כלל אני לא שוכח להפעיל את השעון המעורר, כי אני יודע שאם לא אפעיל אותו לא אתעורר בבוקר בזמן.

כשהשעון פוצח בשיר אני שומע אותו מייד ואז אני צורח. לו מתחשק להעיר אותי, אבל לי לא מתחשק לקום. בעצם השעון הזה קובע את סדר היום שלי. אני מקנא באחי התינוק. כשהוא ישן איש לא אומר לו מתי לקום, אבל לי אין ברירה.

הכתבה

יצאתי מהבית, נעלתי את הדלת והלכתי לענייניי. כשחזרתי לא מצאתי את המפתחות. לאן הם נעלמו? מה עשיתי בהם? איפה שכחתי אותם? הוצאתי את כל מה שהיה לי בתיק, בדקתי בכל הכיסים, אבל לא מצאתי אותם. השכנה שלי ראתה שאני עומדת לפני הדלת ושאלה: מה קרה? סיפרתי לה שהמפתחות אבדו. היא הציעה לי לחזור למקומות שהייתי בהם, אולי אמצא אותם.

ושב אייסופוס

שה, רעה, צמא, ושתה, ראה, השה, ומצא, לטרוף, עמד, שפת, מהשה, אוכל, לו, השה, עומד, עומד, שותה, ראה, שהשה, טיפש, ומצא, קרא, השה, באתי, אתה, אלא, אח, השה, המסכן אטרוף

2. כאשר מישהו מחליט לעשות מעשה מרושע, לא יועילו הטיעונים ההגיוניים ביותר נגדו.

פרק מס 11 משקלי שמות

4. קרמת (דיפתריה), צהבת, צפדת (טטנוס), שעלת, חצבת, חזרת, אדמת. מחסנים את הילדים גם נגד מחלות אחרות אבל שמותיהן אינם מתאימים למשקל הזה.

5. סוכרת, נזלת, כלבת, זאבת, עקמת, פעמת, דלקת, רככת, טרשת, שחפת, רככת, גזזת, זפקת, חצצת, גחלת, אבסת...

6. רגשת, דאבת, פקקת, חטטת, טרשת, גחלת, זללת, נפחת

7. קדחת, שפעת, נפחת, קרחת

לא הביישן למד ולא הקפדן מלמד

1. ביישן 2. אכלן 3. זללן 4. קמצן 5. בזבזן 6. חסכן 7. כעסן 8. רגזן 9. צעקן
10. תוקפן בפ"א רפויה (לא דגושה) 11. חייכן 12. ותרן 13. סלחן 14. עקשן

העץ שלא שמח בחלקו מפני מה העורב הולך ברקידה?

- יִשְׁרָה בְּעֵינָיו = מצאה חן בעיניו
- מִשְׁבֵּר עֵצְמִי = שובר את עצמותיו, כל עצמותיו כאבו
- מִשְׁחָקִים לוֹ = צוחקים לו, לועגים לו
- וְלֹא עֲלֵתָה בְּדוֹד [=לא הצליח]

2. קינא

- 7. כל אחד צריך לדעת מה מתאים לו. לא כל מה שיש למישהו אחר מתאים גם לנו, אפילו אם הוא מוצא חן בעינינו.
- מי שמנסה לדמות למישהו אחר ולחקות אותו או לחמוד את מה שיש לאחר עלול להישאר בסוף קירח מכאן ומכאן, כלומר לא יישאר לו דבר.

העורב והכד

1. לדעת 2. הניסוי 3. את 4. יכלו 5. עשו 6. מים 7. התולעת 8. להשיג 9. מלאה 10. בשלב 11. מעט 12. התולעת 13. מה 14. הכניסו 15. גבוהים

4. המילה המתאימה - תושייה

מזבוב ועד פיל

- רצוי לחלק תפקידים וכל תלמיד יקרא קטע מן השיר. חשוב לקרוא בהטעמה, כאילו זאת הצגה בתאטרון. אחרי הקריאה התלמידים ידונו בשיר בכיתה על פי השאלות המנחות.
3. כל אחד מבעלי החיים מתאונן על חייו ורוצה להיות בעל חיים אחר. הוא חושב שחיהם של אחרים טובים משלו.
  9. אולי כי הוא שונא חתולים, פוחד מהם; אולי כי הם טורפים עכברים והוא אינו רוצה לטרוף את מי שהיו בני מינו;
  10. לא כתוב אבל הילדים יכולים להביע את דעתם בעניין. 10. אולי כי הסוס הוא בעל חיים אצילי. במדינות רבות מכבדים אותו, יש תחרויות מפורסמות וסוסים נעשים מפורסמים.
  15. כן, מהקטן לגדול

16. הפיל, כי כל חיה רוצה להיות גדולה יותר, ורק הפיל הענקי רוצה להיות זבוב קטן.

17. בני האדם אינם מרוצים מעצמם וממה שיש להם. לא הקטנים ולא הגדולים, לא החזקים ולא החלשים, לא העניים ולא העשירים, לא היפים ולא היפים פחות, לא הרזים ולא השמנים, לא הגבוהים ולא הנמוכים... כל אחד רוצה את מה שיש לאחר, ולא שם לב שגם לאחרים יש בעיות, אולי אפילו גדולות יותר, ושגם הם לא מרוצים. לפעמים הם אפילו אינם יודעים להסביר מה חסר בחיים שלהם, מה לא בסדר אצלם ומדוע הם אינם מרוצים, כמו הכלב במשל. אולי אין להם בכלל סיבה להתלונן אבל נדמה להם שיהדשא של השכן ירוק יותר.

18. נסה לפתור את הבעיות שלך ולא לרצות להיות מישהו אחר; אל תנסה להיות מישהו אחר, כי אולי לאחר יש יותר בעיות משיש לך; עדיף להסתפק במה שיש לנו או לנסות להשיג יותר על ידי עזרה לעצמנו, על ידי התקדמות.

19. משל.

יצירה ספרותית עוקצנית שלועגת לפגמים ולתופעות השליליות בחברה

20. בני האדם אינם מרוצים מעצמם וממה שיש להם, לא הקטנים ולא הגדולים, לא החזקים ולא החלשים, לא העניים ולא העשירים. כל אחד רוצה את מה שיש לאחר ולא שם לב שגם לאחרים יש בעיות, אולי אפילו גדולות משלו. לפעמים בני האדם אפילו אינם יודעים להסביר מה לא בסדר אצלם ולמה הם אינם מרוצים, כמו הכלב במשל. אולי בכלל אין להם סיבה להתלונן, אבל הם חושבים שיהדשא של השכן ירוק יותר כמו שאומר פתגם אנגלי.

22. נסה לפתור את הבעיות שלך ואל תרצה לרצות להיות מישהו אחר; אל תרצה להיות מישהו אחר, כי אולי לאחר יש בעיות גדולות יותר משיש לך.

24. מומלץ לקרוא עם הילדים את היצירות האלה: הביצה שהתחפשה מאת דן פגיס, שני חתולים מאת ע'י הלל (יש בחומר לכיתה ג).

25. למשל, יש בשיר שורות שיש בהן רק מילה אחת. כך המשורר מדגיש את המילה הזאת; דבריו של הפיל 'רוכבים' על הפיל כמו המהרג'ה ובני משפחתו;

26. תצליל (אונומטופאה): הזבוב זבזב, הכלב הבהב הבהבים (במקום נבח נביחות).

ביטויים: כלב מי שרוצה להיות כלב; אם כבר אז כבר; נשארתי טיפש כל כך מאוד. השיר הוא מעגל. הסוף הוא כמו ההתחלה ואפשר להמשיך אותו שוב ושוב.

"פוי, זה חיים? זה דידיטי!"; "איפה ראית עוד שיש כאלה עלובים"; "הרי אם להיות אז סוס לפחות"; "כנראה שעליך אף פעם לא כעסו" – בעברית תקנית: 'נראה שעליך' או 'כנראה עליך'; לא 'אף פעם' אלא 'מעולם'; "וכיוצא באלה כל מיני בושות" – 'כיוצא באלה כל מיני' – כפילות. או 'כל מיני' או 'כיוצא באלה'; "שנשארתי טיפש כל כך מאוד"; "זה נורא משפיל"; "כולם מטומטמים שווה";

אבל בשיר הזה הלשון הלא תקנית חשובה מאוד. היא גם מבטאת את הרמה של המשתתפים, לפעמים היטעויות חשובות לחריזה; הלשון הזאת היא שמעניקה את החן לשיר ומחיה אותו. אילו הוא היה כתוב כולו בלשון תקנית הוא היה משעמם.

27. היא יצירה ספרותית המלגלת על החברה או על מישהו בחברה וחושפת את הפגמים של בני האדם. הסטירה יכולה להיות עוקצנית מאוד.

28. המשורר לועג לבעלי החיים ודרכם לבני האדם על התלונות שלהם, אף על פי שהן אינן מוצדקות.

23. הוא מעגל קסמים. הוא יכול לחזור ולחזור בלי סוף.

פעילויות לבחירה

1. אפשר לארגן שיעור בנוכחות ההורים, בלי לענות על השאלות מראש. שיעור אמיתי. הילדים יכולים לבוא בתחושות.

פרק 12 שמעתי ש... ידוע ש...

א. שמועות

השמיים מתמוטטים

4. אולי הם פחדו עד כדי כך שלא חשבו מה השועל מתכנן לעשות; אולי הם חשבו שגם השועל פוחד שהשמיים יתמוטטו ולכן לא יפגע בהם לרעה; אולי הם לא ידעו שהשועל הוא בעל חיים ערום...

לשיחה בכיתה

במעשייה הזאת השמועה לא השתנתה מן ההתחלה עד הסוף אבל אם מישהו יגיד: "שמעתי שהמורה למתמטיקה לא תבוא היום", תתגלגל השמועה מהר מאוד ואולי יוסיפו עליה: "וישישחררו אותנו מוקדם." או: "וישהיא לא תבוא כל השבוע", או "וישהיא חולה מאוד, או "היא נפלה ושררה את הרגל"...

איך הייתם מגיבים אילו הייתם שומעים שמועה כזאת?

מה הבעיה בשמועה הזאת?

אי אפשר לדעת אם היא נכונה, אם היא אמת או שקר, כל עוד לא בודקים אותה ואפשר להוכיח אם היא אמת או שקר.

המפלצת מלוך נס

4. אולי כי אין להם זמן לבדוק, אולי לא חשוב להם אם השמועה נכונה או לא, אולי כי מי שמפיץ שמועה מרגיש את עצמו חשוב כי הוא יודע משהו שאחרים אינם יודעים.

8. לוך נס הוא אגם עמוק בסקוטלנד. הוא מורכב מכמה אגמים שנוצרו בעקבות הפשרת קרחונים ענקיים לפני אלפי שנים.

כבר לפני כאלף וחמש מאות שנה סיפרו שבאגם לוך נס יש מפלצת. וגם היום יש אנשים שבטוחים שבאגם הזה יש מפלצת.

לפני כמאה שנים פורסם בעיתון בסקוטלנד על בני זוג שטענו שראו חיה ענקית באגם. הסיפור יעשה לו כנפיים, ועיתונאים נסעו לאגם להשיג תמונה של המפלצת, ואפילו הציעו פרס כספי גדול למי שילכוד את המפלצת.

כמה חודשים לאחר מכן פורסם באחד העיתונים תצלום מטושטש של המפלצת. במשך שנים רבות נחשב התצלום הזה הוכחה שיש מפלצת באגם לוך נס. אבל אחרי שישים שנה התברר שהתצלום היה מזויף, והמזייף סיפר לפני מותו שהוא בנה את דגם המפלצת מצעצוע.

חוקרים רבים בדקו את האגם בעזרת מכשירים מתוחכמים ולא הצליחו להוכיח שיש בו מפלצת וגם לא שאין בו מפלצת.

ואף על פי כן אגם לוך נס היה למקום מפורסם, ותיירים רבים מבקרים בו בתקווה לראות את המפלצת, ובשנת 2007 שוב הוצע פרס כספי עצום למי שיצלם אותה.

גם שם נתנו לה – נסי.

מעשייה

3. אין מפלצות; לא מתקבל על הדעת שכולם האמינו לשמועה ואיש לא הטיל בה ספק; לא ייתכן שהאדם שהפיץ את השמועה יצטרף לאלה ששמעו אותה.

בשלב הזה אפשר להפיץ בכיתה שמועה על אחד הילדים בהסכמתו – לאו דווקא שמועה רעה, למשל שהוא זכה בתחרות טיפוס על קיר או שהוא עובר לגור בחו"ל. צריך לבחון אם מה שהתלמידים למדו השפיע על הדרך שבה הם מתמודדים עם שמועות.

ב. דעות קדומות

חסן והמפלצת

1. התלמידים יעלו השערות: המפלצת ירדה וטרפה את חסן; לא קרה שום דבר; לא הייתה מפלצת על ההר.
3. האנשים בכפר זהירים מאוד. הולכים על בהונות, מסתכלים לצדדים בחשדנות.
4. הכפר ריק מאנשים
10. כל האנשים האמינו לשמועה וחיו בפחד מתמיד, והוא היחיד שהחליט לבדוק אם השמועה נכונה.
15. (יא) הכללה גזענית; (יב) הכללה גזענית

1. כל ההכללות האלה שגויות.
- א. כדי להגיד 'כל' צריך לבדוק כל אחד ואחד. ב. ברור שלא כל היהודים רודפי בצע, לא כל האמריקנים עשירים וכו'. רצוי להביא דוגמות שמפריכות את הקביעות האלה.

רבים נוהגים לעשות הכללות, ולתלות תכונה כלשהי בציבור שלם, כמו האמירה שכל הסקוטים קמצנים.

גם פתגמים, אף כי יש בהם חוכמת חיים רבה, הם אמירות מכלילות. הפתגם 'אין עשן בלי אש' לדוגמה, תרגום מן הארמית שבספר הזוהר: "לית אשא בלא תנא", אומר שלכל דבר יש סיבה, שום דבר אינו קורה מאילו. היום הצטמצמה משמעותו של הפתגם הזה: כל שמועה או דבר רכילות מבוססים במידה כלשהי על עובדות. ואולם הדבר נכון רק כשמדובר באש של ממש ובעשן של ממש, אבל בשימוש המושאל - לא תמיד: יש שמועות רבות מאוד שאין להן בסיס, והיום הן הולכות ומתרבות. כדאי אפוא להימנע מהכללות הקשורות לבני אדם, ואת זה אומר גם התלמוד בכמה מקומות: "איו למידין מן הכללות", כתוב במסכת עירובין. כללות היא צורת ריבוי של 'כלל', לצד כללים, והיא משמשת בעיקר באמירה הזאת: "אין למידין מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בו 'חוץ'", כלומר גם אם המשנה פותחת במילה 'כל' וגם אם היא מסייגת את הכלל ומציינת 'חוץ מזה ומזה' צריך לדעת שניסוח מכליל אינו מדויק, שיש חריגים מן ההכללה. ואולי הניסוח המכליל היחיד הנכון בכל מה שקשור לבני האדם הוא: 'אין כלל בלי יוצא מן הכלל שאין כלל בלי יוצא מן הכלל'.

על פי רגע של עברית, כתבה נורית אלרואי ושודר בקול ישראל

דירה להשכיר

1. יפה שבו למכוער; עשיר שבו לעני; חזק שבו לחלש; והגרוע מכול – לבן שבו לשחור. זאת גזענות. והגזען כאן הוא דווקא מי שבעצמו אין לו מה להציע.
2. של החזיר, הרי החתול ידוע בניקיונו, ואילו החזיר ידוע בהתפלשות שלו בכללוד.

גזענות

שומעים על גזענות ושומעים על גזענות. כדי לבחור את הצורה הנכונה צריך לשאול, איך גוזרים מילים מן המילה גזע. למשל, הגזע של העץ: גזעו של העץ. גזעים של עצים: גזעי עצים. כלב טהור גזע – כלב גזעי. ומאחר שכולנו אומרים: גזעו, גזעי, וגזעי, נאמר גם: גזענות. ומי שנוקט אידאולוגיה של גזענות הוא גזען. יש מדינות שהגזענות פושה בהן, ויש מדינות הלוחמות בגזענות.

16. (יא) הכללה גזענית (יב) הכללה גזענית

פרק 13 ניבים

האריה החמור והשועל מאת אייסופוס

- 5. - שאדם חזק חושב שהכול מגיע לו ושזכותו לרדות בחלש ממנו.
- שהחזק במקרה הזה אינו יודע מהי חברות.
- שהחזק מרשה לעצמו להיות כפוי טובה.

שעשועי לשון

תשבץ לחנוכה

מאוזן: 1. מגב 4. ביתהמקדש 10. מאדימ 14. עולמי 16. בל 17. מרימימ 19. גג
20. מתתיהוהחשמונאי 23. יש 25. תו 26. צח 28. קת 29. כלי 31. פלפל 32. לב 33. פצע 34. כח
35. יד 37. פריטה 39. נערחולני 45. פתי 46. רב 47. שחר 48. כתב 49. ודי 50. תמיהה
51. שבעהקנימ 52. רזה

מאונך: 1. מעריכ 2. גו 3. בלמ 4. בית 5. תבה 6. הלך 7. קמח 8. דרש 9. שומ 10. מינ 11. אמא
12. יג 13. מנעול 15. מת 18. מודיעינ 21. יהודה 22. הרתבור 24. שחרחר 25. תפנית 27. אוקטבה
28. קל 29. כפ 30. לצ 31. פרח 34. כפית 36. דיסה 38. ירי 39. נחש 40. ערב 41. חכה 42. ותק
43. לבנ 44. יומ 45. פיר

חידון סימני פיסוק

1. לחם לא צריך לחמניות יש למחר. אולי אחת, שיהיה. ביצים לפחות עשר. גלידה קופסה. גבינה לבנה יש בבית. בקבוקים להחזרה על המרפסת.
- לחם. לא צריך לחמניות יש למחר. אולי אחת, שיהיה. ביצים לפחות עשר. גלידה. קופסה גבינה לבנה. יש בבית בקבוקים להחזרה על המרפסת.
2. לתת את האופניים לשמואל. לא לתת אותם לשפרה. ודאי לא לתת אותם ליוני. לא להשאיר אותם במועדון. תמי
- לתת את האופניים. לשמואל לא לתת אותם. לשפרה ודאי לא. לתת אותם ליוני. לא להשאיר אותם במועדון. תמי
- לתת את האופניים. לשמואל לא. לתת אותם לשפרה. ודאי לא לתת אותם ליוני. לא להשאיר אותם במועדון. תמי

תשבץ לטי"ו בשבט

- מאוזן: 1. תמר 3. אקוטור 5. תאנה 8. משבר 9. קטל 10. דרגה 12. שי 13. יק 14. יג 15. נצ 16. מרבז 18. נסו 20. רעמה 22. שניף 23. עמקהירדן 26. שונר 30. דנ 31. בא 32. הבל 35. תחבשת 40. סמבטיון 44. ראשהשנהלאילנות
- מאונך: 1. תו 2. מרקוני 3. אביב 5. תלמוד 6. נדיר 7. הרגעש 8. מימנ 11. ההנהג 17. רפ 19. סרדינ 21. מו 22. שקדיה 25. הגה 27. רמתגנ 28. עננ 29. ראובנ 33. בר 34. לא 35. תה 36. חש 37. בנ 38. שה 39. תל 40. סי 41. מל 42. טו 43. יח

תשבץ לפורים

תשבץ לפורים

מאוזן

1. מרדכי 6. אחשורוש 12. אדמדם 17. התעמרות 18. משומש 19. המנהרשע 21. צם 22. רן 23. עט 25. מה 26. צבי 28. אי 30. וי 31. סיר 32. בא 33. שוק 34. שק 35. יש 37. אוירה 39. י 41. נהיגה 45. חנות 47. בהיר 48. ויזתא 51. קרן 52. שושנהבירה 53. נגן 54. כבד 55. עבר

מאונך

1. מתמטיקה 2. רע 3. דם 4. כר 5. יוגורט 7. חמלה 8. שש 9. וו 10. רם 11. ושתי 12. אמריקה 13. דן 14. מה 15. דר 16. משרוקית 17. הצע 20. עני 24. גס 25. מרינו 26. צבא 27. באובב 28. אוירה 29. אש 33. שריר 34. שניף 36. שושן 38. יהיר 40. מאה 42. יגע 43. גרד 44. הן 45. חש 46. תן 48. ון 49. יגע 50. זנב

שפה הפוכה

שמח, משח, (שחם = גרניט); רקוב, בוקר, קובר, קבור; בצע, עֶצב, עֶצב; חומץ, מוחץ, מוחץ, צומח; מטע, מעט; כתום, מכות; עֶרב, רעב, רבע, בער; פלס, ספל; רגב, גרב, גבר

תשבץ לפסח

מאוזן

1. חמש, 4. אדם, 7. אנכ, 10. שאינוידעלשאל, 15. משה, 16. בי, 17. די, 18. מים, 20. לבלר, 22. לשון, 23. ברמ, 25. קלה, 27. ריס, 30. ויו, 31. חמת, 32. בלייסוד, 34. לחנ, 35. מברקה, 39. שדה, 41. מספור, 44. עבדימהיינולפרעה, 45. בנ, 46. רננ, 47. שני, 48. הרס, 49. בת

מאונך

1. חשש, 2. מאהל, 3. שי, 4. אי, 5. דו, 6. מד, 7. אש, 8. נאמן, 9. כלי, 12. נגיפימ, 13. עדלאידע, 19. מצליח, 21. עז, 23. ברח, 24. מסתובב, 25. קולנוע, 26. הון, 28. סב, 29. ביתספר, 33. סרדין, 35. מענ, 36. רדר, 37. קין, 38. המנ, 39. שיש, 40. הנפ, 41. מלה, 42. פרס, 43. רהב